

aportador sempre de nous coneixements, entre contraris que no s'han de vèncer en una unitat que els elimina. I en destacaria especialment l'expressió d'aquestes idees amb l'anàlisi de les diferents formes del temps en les relacions humanes: des del moment potser casual de la primera trobada, fins a la memòria comuna, les expectatives compartides, o el temps de les converses i les discussions. Cada una d'aquestes vivències és analitzada des de la perspectiva de la finitud del temps, del final necessari de tota història compartida amb un altre, fins que el text desemboca en la descripció de l'experiència de

la separació o la pèrdua com el moment de màxima comprensió del que volen dir la diferència i la relació amb altri. Inspirada en Heidegger, el to allunya, però, aquesta reflexió del pensament heideggerià, per tal com insisteix en la importància de les experiències de l'individu concret i la seva història, i acaba reivindicant la continuació de l'esforç d'Adorno per posar els conceptes de finitud i diferència al servei d'una defensa de l'individu.

Marta Tafalla

DUCH, Ll.

La educación y la crisis de la modernidad

Paidós, Colección Paidós Educador, Barcelona, 1997, 144 p.

Ens trobem davant una obra important. Pels que ens dediquem a la filosofia de l'educació serà sens dubte i a partir d'ara un punt de referència obligat. El seu autor, Lluís Duch, un dels antropòlegs més importants en aquest país, és sobradament conegut en l'àmbit de la seva especialitat, la fenomenologia de la religió o, més exactament, l'antropologia de la religió. Ara, l'autor es proposa com a objectiu aplicar les tesis bàsiques del seu mètode antropològic a l'anàlisi del fenomen educatiu i, més concretament, a l'estudi de les crisis de les transmissions en la societat moderna. Lluís Duch ja havia argumentat en altres llibres seus que la crisi del món modern era fonamentalment una *crisi pedagògica*. Què significa això? Vol dir que la crisi afecta fonamentalment les *institucions* encarregades de transmetre l'univers simbòlic a partir del qual l'ésser humà haurà de fer front al món.

L'ésser humà apareix caracteritzat en l'obra de Lluís Duch com un ens fràgil ambigu, indefinit, amb necessitat d'acolliment. També aquí l'autor recull plantejaments anteriors, però fent un èmfasi especial en

la qüestió de les *estructures d'acollida*. Però, què és una estructura d'acollida? Lluís Duch afirma que les estructures d'acollida constitueixen el marc a l'interior del qual l'ésser humà pot posar en pràctica aquelles teodicees pràctiques que tenen la virtut d'instaurar, enmig de la provisionalitat i novetat de la vida quotidiana, diverses pràctiques de dominació de la contingència. Si les institucions i les estructures d'acollida entren en crisi no es pot fer front al «drama de la contingència». La relació, doncs, entre l'ésser humà (*Mensch*), l'educació i la contingència és la clau hermenèutica del llibre que ens ocupa. L'ésser humà és *contingent* perquè viu en situacions que no pot controlar i sobre les quals no pot expressar res de definitiu. La vida, el sofriment, la mort... tenen a veure amb allò que hi ha d'indisponible en l'existència humana, són expressions de la contingència. Ara bé, com es pot entendre el fenomen educatiu des d'aquest punt de vista? En la resposta a aquesta pregunta rau l'originalitat —al meu entendre— del llibre de Duch.

L'educació és la transmissió d'un món simbòlic que fa possible la dominació de la contingència. Dit en altres paraules, l'educació és una teodicea pràctica. Sovint l'existència humana ens duu a atzucacs, però ningú pot superar aquest camí que no té sortida. Cal buscar i trobar el sentit. Una *teodicea pràctica* consisteix a cercar aquella paraula que faci possible encarar-se amb la contingència. Però, *com i on* es pot trobar la Paraula si aquesta es troba en l'Exili? On queda la Paraula després de l'Holocaust? On es pot cercar la Paraula en la Modernitat?

Gran part de la crisi de l'home contemporani rau en la crisi de la tradició i de la memòria. Però per no es pot confondre la defensa de la importància de la tradició amb una apologia del passat i del retorn al passat. Només hi ha tradició autèntica si hi ha re-creació en el present. Una tradició centrada en el passat és una tradició pervertida o àdhuc perversa. Però per tal de viure i d'actualitzar la tradició resulta fonamental la narració. L'ésser humà és un animal narratiu, capaç d'explicar històries, contes, mites. L'ésser humà és un l'animal que té Logos, però no en el sentit de Raó sinó en el de Paraula.

La Paraula humana, tanmateix, no és única. Lluís Duch insisteix en què som éssers poliglotes i polifònics. La polifonia és inherent a la condició humana. Aquesta afirmació té, ara més que mai, profundes conseqüències en filosofia i antropologia de l'educació. La pedagogia contemporània viu en un monolingüisme, i tot monolingüisme és, ens agradi o no, una forma

de totalitarisme. Només si ens exercitem en el poliglòtisme podrem evitar les inevitables i fatals correspondències entre els discursos monològics (monocèntrics) i les praxis monolítiques.

La segona part del llibre comença estudiant la qüestió de l'ésser humà com a aprenent. Aprendre a expressar i expressar-se no s'ha de reduir mai, segons Duch, a una mena de competència tècnica que ens permeti triomfar professionalment en la vida. El triomf personal pot ésser important, però no pas suficient. Aprendre un llenguatge implica una lluita per tal que la paraula polifacètica retorni del seu exili. Cal evitar, sigui com sigui, la unidimensionalitat. En aquest sentit, el llibre de Lluís Duch és una esplèndida mostra de la tasca pedagògica fonamental: la lluita contra qualsevol forma de totalitarisme, entenent per totalitarisme la reducció de l'Altre al Mateix, de la Diferència a la Identitat. Una pedagogia humana —l'única possible— ha de partir del polifacetisme de la Paraula. Una educació que només contempli una dimensió del llenguatge, sigui el concepte, sigui el símbol, és molt més a prop de l'adoctrinament que de l'educació. En tot reduccionisme hi ha una malaltia. L'educació des de la modernitat és en crisi, ara només cal esperar —com assenyalava Duch amb paraules de Max Horkheimer— que finalment ni el mal ni la mort tinguin la darrera paraula.

Joan-Carles Mèlich

UAB Departament de Pedagogia
Sistemàtica i Social